

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Видавництво «Гілея»

 Гілея
*Науковий вісник
збірник наукових праць*

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 132 (№ 5)

Київ – 2018

Збірник засновано 2004 року. Вихід з друку – щомісячно**Фахове видання**

з філософських, політичних наук затверджено наказом Міністерства освіти і науки України
 № 747 від 13 липня 2015 р., з історичних наук наказом МОН України № 1328 від 21 грудня 2015 р. (перереєстрація)

Свідectво про державну реєстрацію (перереєстрацію) друкованого засобу
 масової інформації: серія KB № 22632-12532ПР від 24 квітня 2017 року

Друкується за рішенням:

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
 (протокол № 12 від 05 квітня 2018 р.)

Збірник входить до міжнародних баз

Google Scholar; Index Copernicus (Польща); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (Індія).

Шеф – редактор:

Андрущенко В. П.,
 д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України,
 акад. НАПН України
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор:

Вашкевич В. М.,
 д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори:

Акопян В. Г.,
 д-р філос. наук, ст.н.с. (Україна, Київ)
Кивлюк О. П., д-р філос. наук, ст.н.с.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Муляр В. І.,
 д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)

Відповідальний секретар:

Халамендик В. Б.,
 д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Редакційна рада:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук
 проф., член – кор. НАН України, акад. НАПН України
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Зеленков А. І., д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Колесник В. Ф., д-р іст. наук, проф.,
 член-кор. НАН України (Україна, Київ)
Мирзаханян Р., д-р іст. наук, проф. (Вірменія, Єреван)
Михальченко М. І., д-р філос. наук, проф.,
 член – кор. НАН України (Україна, Київ)
Панчук М. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Рафальський О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Савельєв В. Л., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Солдатенко В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
 (Україна, Київ)
Степико М. Т., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Редакційна колегія:**З історичних наук:**

Войцехівська І. Н., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Дробот І. І., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Журба М. А., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Лазько Г. Г., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Лисак В. Ф., д-р іст. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Мезга М. М., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Михайлюк В. П., д-р іст. наук, проф. (Україна, Старобільськ)

Стоян Т. А., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Сушко О. О., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Чернега Л. М., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Шаповал Ю. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

З філософських наук:

Абасов А. С., д-р філос. наук, проф. (Азербайджан, Баку)
Базалук О. О., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
Бех В. П., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Воронкова В. Г., д-р філос. наук, проф. (Україна, Запоріжжя)
Герасимова Е. М., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Гарбар Г. А., д-р філос. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Жадько В. О., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Жижко Т. А., д-р філос. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Кущепал С. В., д-р філос. наук, проф. (Україна, Полтава)
Миколайчук А., д-р хабілітований, проф. (Польща, Познань)
Онїко О. Ф., д-р техн. наук, проф. (Україна, Київ)
Свириденко Д. Б., д-р філос. наук, доц.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Терепищій С. О., д-р філос. наук, доц.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Тещлаєв С., д-р філос. наук, проф. (Польща, Бидгощ)
Яшанов С. М., д-р пед. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

З політичних наук:

Андрусишин Б. І., д-р іст. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Андриюкайтене Р., д-р PhD соціальних наук (менеджмент),
 (Литва, Маріямполь)
Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Балабанов К. В., д-р політ. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Варзар І. М., д-р політ. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Васильчук Є. О., д-р політ. наук, доц. (Україна, Черкаси)
Войналович В. А., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Іванов М. С., д-р політ. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Картунов О. В., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Кізіма С. А., д-р політ. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Котигоренко В. О., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Крась І., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)
Лапина С. В., д-р соц. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Макаренко Л. Л., д-р пед. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Остапенко М. А., д-р політ. наук, проф.
 (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Римаренко С. Ю., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Срогошу Т., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)

Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : «Видавництво «Гілея», 2018. – Вип. 132 (5). – 396 с.

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем інформаційної цивілізації, що формується. Основні рубрики охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

Natsional'nyy pedahohichnyy universytet
imeni M. P. Drahomanova

VHO Ukrayins'ka Akademiya Nauk

Vydavnytstvo «Hileya»

Hileya

*naukovyy visnyk
zbirnyk naukovykh prats'*

- *Istorychni nauky*
- *Filosofs'ki nauky*
- *Politychni nauky*

Vypusk 132 (№ 5)

Kyyiv – 2018

Zbirnyk zasnovano 2004 roku. Vykhid z druku – shchomisyachno

FAKHOVE VYDANNYA

z filosofsk'kykh, politychnykh nauk zatverdzheno nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy

№ 747 vid 13 lyunya 2015 r., z istorichnykh nauk nakazom MON Ukrainy № 1328 vid 21 hrudnya 2015 r. (pereyestratsiyu)

Svidotstvo pro derzhavnu reyestratsiyu (pereyestratsiyu) drukovanoho zasobu masovoyi informatsiyi: seriya KV № 22632-12532PR vid 24 kvitnya 2017 roku

Drukuyet'sya za rishennyam:

Vchenoyi rady Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova
(protokol № 12 vid 05 kvitnia 2018 r.)

Zbirnyk vkhodyt' do mizhnarodnykh baz:

Google Scholar; Index Copernicus (Pol'shcha); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (Indyya).

Shef–redaktor:

Andrushchenko V. P., d–r filos. nauk,
prof., chlen – kor. NAN Ukrainy, akad. NAPN Ukrainy
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)

Holovnyy redaktor:

Vashkevych V. M., d–r filos. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)

Spivredaktory:

Akopyan V. H., d–r filos. nauk, st.n.s. (Ukrayina, Kyiv),
Kyvlyuk O. P., d–r filos. nauk, st.n.s.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Mulyar V. I., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Zhytomyr)

Vidpovidal'nyy sekretar:

Khalamendyk V. B., d–r filos. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)

Redaktsiyna rada:

Andrushchenko V. P., d–r filos. nauk, prof.,
chlen – kor. NAN Ukrainy, akad. NAPN Ukrainy
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Vashkevych V. M., d–r filos. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Zelenkov A. I., d–r filos. nauk, prof. (Bilorus', Mins'k)
Kolesnyk V. F., d–r ist. nauk, prof.,
chlen–kor. NAN Ukrainy (Ukrayina, Kyiv)
Myrzakhanyan R., d–r ist. nauk, prof. (Armeniya, Yerevan)
Mykhal'chenko M. I., d–r filos. nauk, prof.,
chlen – kor. NAN Ukrainy (Ukrayina, Kyiv)
Rafal's'kyi O. O., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Savel'yev V. L., d–r ist. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Soldatenko V. F., d–r ist. nauk, prof.,
chlen–kor. NAN Ukrainy (Ukrayina, Kyiv)
Stepyko M. T., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)

Redaktsiyna kolehiya:

Z istorichnykh nauk:

Voytsekhiv's'ka I. N., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Drobot I. I., d–r ist. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Zhurba M. A., d–r ist. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Laz'ko H. H., d–r ist. nauk, prof. (Bilorus', Homel')
Lysak V. F., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Mariupol')
Mezha M. M., d–r ist. nauk, prof. (Bilorus', Homel')
Mykhaylyuk V. P., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Starobil's'k)
Stoyan T. A., d–r ist. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)Sushko O. O., d–r ist. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Cherneha L. M., d–r ist. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Shapoval Yu. I., d–r ist. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)

Z filosofsk'kykh nauk:

Abasov A. S., d–r filos. nauk, prof. (Azerbaydzhan, Baku)
Bazaluk O. O., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Bekh V. P., d–r filos. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Vorontsova V. H., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Zaporizhzhya)
Harbar H. A., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Mykolayiv)
Herasyimova E. M., d–r filos. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Zhad'ko V. O., d–r filos. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Zhyzhko T. A., d–r filos. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Kutsepil S. V., d–r filos. nauk, prof. (Ukrayina, Poltava)
Mykolaychak A., d–r khabilitovanyy, prof. (Pol'shcha, Poznan')
Onipko O. F., d–r tekhn. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Svyrydenko D. B., d–r filos. nauk, dots.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Terepyshchyy S. O., d–r filos. nauk, dots.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Tetslav S., d–r filos. nauk, prof. (Pol'shcha, Bydoshch)
Yashanov S. M., d–r ped. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)

Z politychnykh nauk:

Andrusyshyn B. I., d–r ist. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Andryukayten R., d–r PhD sotsial'nykh nauk (menedzhment),
(Lyutva, Mariampol')
Babkina O. V., d–r polit. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Balabanov K. V., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Mariupol')
Varzar I. M., d–r polit. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Vasyl'chuk Ye. O., d–r polit. nauk, doc. (Ukrayina, Cherkasu)
Vynalovych V. A., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Ivanov M. S., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Mykolayiv)
Kartunov O. V., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Kizima S. A., d–r polit. nauk, prof. (Bilorus', Mins'k)
Kotyhorenko V. O., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Kras' I., d–r khabilitovanyy, prof. (Pol'shcha, Cherkashov)
Lapyna S. V., d–r sots. nauk, prof. (Bilorus', Mins'k)
Makarenko L. L., d–r ped. nauk, prof.
(Ukrayina, Kyiv, NPU im. M. P. Drahomanova)
Ostapenko M. A., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Rymarenko S. Yu., d–r polit. nauk, prof. (Ukrayina, Kyiv)
Sroshoshu T., d–r khabilit., prof. (Pol'shcha, Cherkashov)

Hileya: naukovy visnyk. Zbirnyk naukovykh prats' / Hol. red. V. M. Vashkevych. – K. : «Vydavnytstvo «Hileya», 2018. – Vyp. 132 (5) – 396 s.

Kontseptsiya zbirnyka bazuyet'sya na bahatoplanovomu naukovomu vysvitleni problem informatsiynoyi tsyvilizatsiyi, shcho formuyet'sya. Osnovni rubryky okhplyuyut' haluzi istorichnykh, filosofsk'kykh ta politychnykh nauk. Rozrakhovany na fakhytiv humanitarnykh ta sotsial'no-politychnykh nauk.

ПРЕДСТАВНИЦТВА
збірника «Гілея: науковий вісник» в Україні

Вінницьке представництво
(Вінницький національний технічний університет)
керівник **Денисюк С. Г.**, доктор політичних наук, професор
e-mail: sg_denisyyk@mail.ru

Дніпропетровське представництво
(Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара)
керівник **Вершина В. А.**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: mailto:vivi.dp@mail.ru

Донецьке представництво
(Донецький національний університет)
керівник **Андрієнко О. В.**, доктор філософських наук, доцент
e-mail: elena_andrienko8@mail.ru

Запорізьке представництво
(Запорізький національний технічний університет)
керівник **Ємельяненко Є. О.**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: gileya_zaporizhzhya@ukr.net

Івано–Франківське представництво
(Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано–Франківськ)
керівник **Дичковська Г. О.**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: go_osmomysl@ukr.net

Луганське представництво
(Східноукраїнський національний університет імені Володимира Дала, м. Старобільськ)
керівник **Михайлюк В. П.**, доктор історичних наук, професор
e-mail: vital_mih@ukr.net

Львівське представництво
(Національний університет «Львівська політехніка»)
керівник **Карівець І. В.**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: sacre@ukr.net

Маріупольське представництво
(Маріупольський державний університет)
керівник **Булик М.**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: vorlok@ukr.net

Миколаївське представництво
(Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського)
керівник **Макачук С. С.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: rvgreabis@farlep.mk.ua
координатор **Шкурєнко К. О.**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: sh_kamila@mail.ru

Одеське представництво
(Одеський національний університет імені І. І. Мечникова)
керівник **Барвінська П. І.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: barwinskaja@ua.fm

Подільське представництво
(Подільський державний аграрно–технічний університет, м. Кам'янець–Подільський)
керівник **Колосюк І. А.**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: ikolosyuk@ukr.net

Полтавське представництво
(Полтавський факультет Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого)
керівник **Купечал С. В.**, доктор філософських наук, професор
e-mail: svkutsepai@rambler.ru

Сумське представництво
(Сумський державний університет)
керівник **Дегтярьов С. І.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: starsergo@bigmir.net

Тернопільське представництво
(Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка)
керівник **Кліш А. Б.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: Klish_Andriy@ukr.net

Ужгородське представництво
(Ужгородський національний університет)
керівник **Мелеганич Г. І.**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: melgi@ukr.net

Уманське представництво
(Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)
керівник **Кривошея І. І.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: igorkryvosheia@gmail.com

Харківське представництво
(Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»)
керівник **Владенова І. В.**, доктор філософських наук, професор
e-mail: vladlenova@email.ua

Хмельницьке представництво
(Хмельницький національний університет)
керівник **Гоцуляк В. М.**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: gotsylak@ukr.net

Черкаське представництво
(Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького)
керівник **Васильчук Є. О.**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: vasilchuk84@bk.ru

Чернігівське представництво
(Чернігівський державний інститут економіки і управління)
керівник **Тополь О. В.**, доктор філософських наук, доцент
e-mail: topololga@ukr.net
координатор **Горобець С. М.**, молодший науковий співробітник
e-mail: olen-g@yandex.ru

ПРЕДСТАВНИЦТВО
збірника «Гілея: науковий вісник» в Азербайджані

(Національна Академія Наук Азербайджану, м. Баку)
керівник **Махмудов М. А.**, доктор філософії
e-mail: matlabm@yandex.com
координатор **Рагімлі Р.**, науковий співробітник
e-mail: rus_rahimli@yahoo.com

ПРЕДСТАВНИЦТВА
збірника «Гілея: науковий вісник» в Білорусі

(Академія управління при Президентові Республіки Білорусь, м. Мінськ)
керівник **Алейникова С. М.**, кандидат соціологічних наук, доцент
e-mail: alejnsvetlana@yandex.ru
(Брестський державний університет імені О. С. Пушкіна, м. Брест)
керівник **Шостак Г. В.**, кандидат педагогічних наук
e-mail: shostak1964@brest.by
(Гомельський державний університет імені Франціська Скорини, м. Гомель)
керівник **Мезга М. М.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: nmezga@gsu.by

ПРЕДСТАВНИЦТВА
збірника «Гілея: науковий вісник» в Польщі

(Університет імені Адама Міцкевича в Познані)
керівник **Димчик Р.**, доктор, викладач,
e-mail: dymczyk@wp.pl
(Інститут історії Академії імені Яна Дługоша в Ченстохові)
керівник **Моравец Н.**, доктор, викладач
e-mail: mornor@wp.pl

Запрошуємо Вас відвідати наш сайт: www.gileya.org

E-mail: gileya.org.ua@gmail.com

Див. також: Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: www.nbuv.gov.ua/portal

Розділ: Наукова періодика України: журнали та збірники наукових праць

PREDSTAVNYTSTVA
zbirnyka «Hileya: naukovyy visnyk» v Ukraini

Vinnyts'ke predstavnytstvo
(Vinnyts'kyy natsional'nyy tekhnichnyy universytet)
kerivnyk **Denysyuk S. H.**, doktor politychnykh nauk, profesor
e-mail: sg_denisiyk@mail.ru.

Dnipropetrovs'ke predstavnytstvo
(Dnipropetrovs'kyy natsional'nyy universytet imeni Olesya Honchara)
kerivnyk **Vershynya V. A.**, kandydat filosof's'kykh nauk, dotsent
e-mail: mailto:vivi.dp@mail.ru

Donets'ke predstavnytstvo
(Donets'kyy natsional'nyy universytet)
kerivnyk **Andriyenko O. V.**, doktor filosof's'kykh nauk, dotsent
e-mail: elena_andrienko8@mail.ru

Zaporiz'ke predstavnytstvo
(Zaporiz'kyy natsional'nyy tekhnichnyy universytet)
kerivnyk **Yemel'yanenko Ye. O.**, kandydat filosof's'kykh nauk, dotsent
e-mail: gileya_zaporizhzhya@ukr.net

Ivano-Frankivs'ke predstavnytstvo
(Prykarpat's'kyy natsional'nyy universytet imeni Vasylya Stefanyka, m. Ivano-Frankivs'k)
kerivnyk **Dychkovs'ka H. O.**, kandydat filosof's'kykh nauk, dotsent
e-mail: go_osmomysl@ukr.net

Luhans'ke predstavnytstvo
(Skhidnoukrayins'kyy natsional'nyy universytet imeni Volodymyra Dalya, m. Starobil's'k)
kerivnyk **Mykhaylyuk V. P.**, doktor istorychnykh nauk, profesor
e-mail: vital_mih@ukr.net

L'vivs'ke predstavnytstvo
(Natsional'nyy universytet «L'vivs'ka politekhnika»)
kerivnyk **Karivets' I. V.**, kandydat filosof's'kykh nauk, dotsent
e-mail: sacre@ukr.net

Mariupol's'ke predstavnytstvo
(Mariupol's'kyy derzhavnyy universytet)
kerivnyk **Bulyk M.**, kandydat politychnykh nauk, dotsent
e-mail: vorlok@ukr.net

Mykolayivs'ke predstavnytstvo
(Mykolayivs'kyy natsional'nyy universytet imeni V. O. Sukhomlyns'koho)
kerivnyk **Makarchuk S. S.**, kandydat istorychnykh nauk, dotsent
e-mail: rvgreabiz@farlep.mk.ua
koordinatyor **Shkurenko K. O.**, kandydat politychnykh nauk, dotsent
e-mail: sh_kamila@mail.ru

Odes'ke predstavnytstvo
(Odes'kyy natsional'nyy universytet imeni I. I. Mechnykova)
kerivnyk **Barvins'ka P. I.**, kandydat istorychnykh nauk, dotsent
e-mail: barwinskaja@ua.fm

Podil's'ke predstavnytstvo
(Podil's'kyy derzhavnyy ahrarno-tekhnichnyy universytet, m. Kam'yanets'-Podil's'kyy)
kerivnyk **Kolosyuk I. A.**, kandydat filosof's'kykh nauk, dotsent
e-mail: ikolosyuk@ukr.net

Poltavs'ke predstavnytstvo
(Poltavs'kyy fakul'tet Natsional'noyi yurydychnoyi akademiyi Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho)
kerivnyk **Kutsepal S. V.**, doktor filosof's'kykh nauk, profesor
e-mail: svkutsepal@rambler.ru

Sums'ke predstavnytstvo
(Sums'kyy derzhavnyy universytet)
kerivnyk **Dehtyar'ov S. I.**, kandydat istorychnykh nauk, dotsent
e-mail: starsergo@bigmir.net

Ternopil's'ke predstavnytstvo
(Ternopil's'kyy natsional'nyy pedahohichnyy universytet imeni Volodymyra Hnatyuka)
kerivnyk **Klish A. B.**, kandydat istorychnykh nauk, dotsent
e-mail: Klish_Andriy@ukr.net

Uzhhorods'ke predstavnytstvo
(Uzhhorods'kyy natsional'nyy universytet)
kerivnyk **Melehanych H. I.**, kandydat politychnykh nauk, dotsent
e-mail: melgi@ukr.net

Umans'ke predstavnytstvo
(Umans'kyy derzhavnyy pedahohichnyy universytet imeni Pavla Tychyny)
kerivnyk **Kryvosheya I. I.**, kandydat istorychnykh nauk, dotsent
e-mail: igorkryvosheia@gmail.com

Kharkivs'ke predstavnytstvo
(Natsional'nyy tekhnichnyy universytet «Kharkivs'kyy politekhnichnyy instytut»)
kerivnyk **Vladlenova I. V.**, doktor filosof's'kykh nauk, profesor
e-mail: vladlenova@email.ua

Khmelnits'ke predstavnytstvo
(Khmelnits'kyy natsional'nyy universytet)
kerivnyk **Hotsulyak V. M.**, kandydat politychnykh nauk, dotsent
e-mail: gotsylak@ukr.net

Cherkas'ke predstavnytstvo
(Cherkas'kyy natsional'nyy universytet imeni Bohdana Khmel'nyts'koho)
kerivnyk **Vasyl'chuk Ye. O.**, kandydat politychnykh nauk, dotsent
e-mail: vasilchuk84@bk.ru

Chernihivs'ke predstavnytstvo
(Chernihivs'kyy derzhavnyy instytut ekonomiky i upravlinnya)
kerivnyk **Topol' O. V.**, doktor filosof's'kykh nauk, dotsent
e-mail: topololga@ukr.net
koordinatyor **Horobets' S. M.**, molodshyy naukovyy spivrobitnyk
e-mail: olen-g@yandex.ru

PREDSTAVNYTSTVO
zbirnyka «Hileya: naukovyy visnyk» v Azerbaydzhani

(Natsional'noyi Akademiyi Nauk Azerbaydzhanu, m. Baku)
kerivnyk **Makhmudov M. A.**, doktor filosofiyi
e-mail: matlabm@yandex.com
koordinatyor **Rahymly R.**, naukovyy spivrobitnyk
e-mail: rus_rahimli@yahoo.com

PREDSTAVNYTSTVA
zbirnyka «Hileya: naukovyy visnyk» v Bilorusi

(Akademiya upravlinnya pry Prezydentovi Respubliky Bilorus', m. Mins'k)
kerivnyk **Aleynykova S. M.**, kandydat sotsiolohichnykh nauk, dotsent
e-mail: alejnsvetlana@yandex.ru
(Brest's'kyy derzhavnyy universytet imeni O. S. Pushkina, m. Brest)
kerivnyk **Shostak H. V.**, kandydat pedahohichnykh nauk
e-mail: shostak1964@brest.by
(Homel's'kyy derzhavnyy universytet imeni Frantsys'ka Skoryny, m. Homel')
kerivnyk **Mezha M. M.**, kandydat istorychnykh nauk, dotsent
e-mail: nmezga@gsu.by

PREDSTAVNYTSTVA
zbirnyka «Hileya: naukovyy visnyk» v Pol'shchi

(Universytet imeni Adama Mitskevycha v Poznani)
kerivnyk **Dymchuk R.**, doktor, vykladach,
e-mail: dymczyk@wp.pl
(Instytut istoriyi Akademiyi imeni Yana Dluhoshy v Chenstokhovi)
kerivnyk **Moravets N.**, doktor, vykladach
e-mail: mornor@wp.pl

Zaproshuyemo Vas vidvidaty nash sayt: www.gileya.org

E-mail: gileya.org.ua@gmail.com

**Dyv. takozh: Sayt Natsional'noyi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernads'koho:
www.nbuv.gov.ua/portal**

Rozdil: Naukova periodyka Ukrainy: zhurnaly ta zbirnyky naukovykh prats'

11. Dashkevych Ya. Postati: narysy pro diiachiv istorii, polityky, kultury / 2-he vyd., vypravl. y dopovn. – Lviv: Lvivske viddillennia IUAD im. M. S. Hrushevskoho NANU, literaturna ahentsiia «Piramida», 2007. – 808 s.

12. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv (dali – TsDIA Ukrainy u m. Lvovi). – F.359. – Op.1. – Spr.75 (Spomyny Oleny Stepaniv – khorunzhoi USS, zapysani z yii sliv O. Nazarukom. Rukopys. 1927).

13. Sukhyi O. Halychyna: mizh Skhodom i Zakhodom. Narysy istorii XIX–XX st. 2-e vydannia, dopovnene. Lviv: Lvivskyi natsionalnyi universytet im. I. Franka; Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, 1999. – 226 s.

14. Zalizniak O. Deshcho z diialnosti ukrainskykh zhynok // Kalendaryk dlia Sichovykh Striltiv i zhovnyriv ukrainsiv. 1917. – Viden, 1916. – S.93.

15. Navrotskyi S. Olena Stepaniv i skandinavski zhynky / Stepan Navrotskyi // Istorychnyi kalendar–almanakh «Chervonoï Kalyny» na 1934 rik. – Lviv, 1933. – S.36.

16. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. – F.406. – Op.1. – Spr.105.

17. Cherchovych I. Emansypatsiia zhynok v interpretatsiakh natsionalnoi elity Halychyny druhoï polovyny XIX – pochatku XX st. // Ukrainoznavchyi almanakh. – Kyiv, 2013. – Vyp.14. – S.86–89.

18. Shablii O., Vistak O. Zhyttievyi i tvorchyi shliakh Oleny Stepaniv // Olena Stepaniv. Naukovi pratsi. Ese. Spohady / Uporiadnyk O. Shablii. – Lviv: Vydavnychiy tsentr NTSh, 2003. – 608 s.

Кныгынська О. В., postgraduate student of the Department of Contemporary History of Ukraine named after M. Hrushevskyi of Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine, Lviv), knyghynska81@ukr.net

Olena Stepaniv is in Russian-speaking thrall (1915–1917)

As a result of heavy battles on the Russian-Austrian section of the front in Galicia in May 1915, under the Bolehiv part of the Austrian troops, and among them a group of Ukrainian Sich shooters were captured by Russian armies. Among them is the chorus of the national Ukrainian forces Olena Stepaniv. By mid-1917 she was in Russian captivity, where she conducted educational work. The return of O. Stepaniv from Russian captivity was a demonstration of Ukrainian nationality and national aspirations of Ukrainians.

Keywords: Olena Stepaniv, Russian captivity, Turkestan, national agitation, Finland, return from captivity.

* * *

УДК 336.71(031)«1917»:336.7(477)«18/19»

Алтухов О. А.,

аспірант, асистент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин, Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Старобільськ), alex.an.altukhov@gmail.com

«БАНКОВА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ» 1917 Р., ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ БІРЖОВОЇ СПРАВИ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Аналізується провідне джерело з історії розвитку банківської справи кінця XIX – початку XX ст. «Банкова енциклопедія» 1917 р. У цьому виданні усі статті були присвячені дослідженню біржової справи у провідних країнах, Російській імперії та на українських землях. Співавторами видання були провідні економісти та юристи, зокрема А. Н. Анциферов, Г. В. Афанас'єв, Х. А. Барановський, М. Н. Боголепов, Е. В. Ванштейн, І. М. Гольдштейн, Н. С. Доброхотов, В. Я. Железнов, А. М. Лазарев, Д. Н. Левін, Є. С. Лур'є, П. П. Мігулін, Н. Д. Сілін, П. Б. Струве, М. П. Туган-Барановський та ін.

Аналізуючи статті, розміщені у виданні, автор дійшов до висновку, що наприкінці XIX – на початку XX ст. головними факторами, які впливали на діяльність українських біржових установ були незначні об'єми торгівлі, консервативна фінансова політика царського уряду, а також процес концентрації виробництва та капіталів. Усі ці явища стали причиною того, що біржова справа знаходилася у досить важкому стані.

Ключові слова: «Банкова енциклопедія», біржа, Л. М. Яснопольський, В. П. Кардашев, М. П. Туган-Барановський, Надніпрянська Україна.

Останнім часом економічна історія України привертає все більшу увагу науковців. Це пов'язано із тим, що розробка ефективно діючої господарської моделі у нашій країні неможлива без вивчення історичного досвіду у цьому питанні. Важливим вважається дослідження та ретельний аналіз провідних джерел з цієї проблематики, зокрема і публіцистичних творів сучасників подій, у яких розглядаються різні аспекти діяльності біржових установ України у досліджуваній період. Серед них особливе місце займає Другий том «Банкової енциклопедії», що був опублікований у 1917 р. у Києві. Відзначимо, що це видання було підготовлено провідними вченими економістами тієї епохи та повністю присвячено розгляду різних проблем, пов'язаних із розвитком бірж. Вважаємо важливим проаналізувати це джерело, тим більше, що воно практично не розглядалося українськими вченими.

Динамічний розвиток капіталістичних відносин як на Надніпрянській Україні, так і у Російській імперії в цілому у другій половині XIX – на початку XX ст. обумовило підвищений науковий інтерес до проблем, пов'язаних із цим процесом. Серед всього іншого, у цей період з'являється велика кількість праць, у яких розглядалися різні аспекти розвитку біржової справи. У 1917 р. у Києві був опублікований другий том «Банкової енциклопедії», у якому усі статті були присвячені дослідженню біржової справи у провідних країнах, Російській імперії та на українських землях. Співавторами видання були провідні економісти та юристи, зокрема А. Н. Анциферов, Г. В. Афанас'єв, Х. А. Барановський, М. Н. Боголепов, Е. В. Ванштейн, І. М. Гольдштейн, Н. С. Доброхотов, В. Я. Железнов, А. М. Лазарев, Д. Н. Левін, Є. С. Лур'є, П. П. Мігулін, Н. Д. Сілін, П. Б. Струве, М. П. Туган-Барановський та ін.

Головним редактором видання виступив провідний економіст, професор Київського комерційного інституту, багаторічний депутат Державної Думи Леонід Миколайович Яснопольський.

Відзначимо, що редактор видання був видатним економістом, представником дореволюційної економічної школи, що склалася у Києві на початку XX ст. Він народився 1 лютого 1873 р. у Києві, де провів більшу частину свого життя. Після закінчення Київської гімназії у 1891 р., він спочатку поступив до юридичного факультету Київського університету, а потім перевівся до Петербурського університету, по закінченні якого у 1895 р. почав працювати так само, на кафедрі політичної економії та статистики. У 1902 р. Яснопольський зайняв посаду приват-доцента Київського університету, а з лютого 1903 р. – Харківського університету. З початку викладацької та наукової кар'єри він виступав прибічником лібералізації економічного життя імперії, вважаючи будь-які державні перепони у діяльності, у тому числі і біржових установ, значною перешкодою на шляху становлення ефективних ринкових відносин. У 1902 р. він виклав свої, на той час досить радикальні ідеї у статті «Джерела землеволодіння, перш за все у Росії». Висловлені ним думки, зокрема критика економічної далекосхідної політики російського уряду, викликали незадоволення керівництва Харківського університету, з якого він був змушений звільнитися. Проте скоро Яснопольському вдалося поновитися у Комерційному інституті Києва. Окрім того, на початку XX ст. він був обраний на посаду «гласного» полтавського та

перелясавського земств, а у 1905 р. був обраний депутатом Першої Державної Думи від Полтавської губернії. За політичними уподобанням був близький до кадетської партії.

Займаючись політикою, Яснопольський не забував і про наукову та викладацьку кар'єру. У 1906–1910 рр. він викладав у Петербургському політехнічному інституті, а з 1910 р. зайняв посаду професора Київського університету. Він є автором низки наукових робіт, у яких розглядав різні аспекти економічного розвитку Російської імперії. У 1914 р. економіст став редактором двотомного фундаментального видання «Банківська енциклопедія», другий том якого повністю присвячений біржовій діяльності.

Відзначимо, що праця мала бути опублікована у 1914 р., проте Перша світова війна (1914–1918) внесла свої корективи у плани Яснопольського. Редактор був змушений неоднаразово переносити строки випуску видання внаслідок виникнення різних проблем, зокрема, дефіциту паперу у Києві, який став відчуватися із початок військових дій.

У передмові, Л. М. Яснопольський наполягав на тому, що біржа є важливим інститутом, який забезпечує розвиток ринкових відносин не тільки у мирний час, але і в період війни. Він критикував консервативну політику російського царського уряду, який, на його думку, перешкоджав розвитку біржової справи. Зокрема, він відзначав: «традиції поліцейської держави та упередження кіл суспільства, які не досі до західноєвропейського розуміння значення вільного біржового обороту, дуже гальмують розвиток російського руху біржового ринку і разом із тим затримують процес європеїзації економічного життя Росії у галузі торгівельних, промислових та кредитних відносин» [3, с. 11].

На думку Л. Яснопольського російська влада розглядала біржу, як явище пов'язане із різного роду незаконними авантюрами та обманом. «Сьогодні панує думка, що біржа є інститутом виключно небезпечним та злісним, який потрібно тримати у «іжакових рукавицях», з одного боку, оберігаючи державний кредит від зловмисних посягань на курси фондів, з іншого – ретельно оберігаючи обивательських карасів від біржових шук та акул» [3, с. 11].

Задля подолання перешкод на шляху розвитку біржової справи, Л. М. Яснопольський рекомендував провести структурне реформування цих установ та зміну підходу до них з боку влади. Зокрема, він наполягав змінити ставлення до т.зв. «біржового закулісся» – системи неформального визначення особливостей проведення біржових операцій між провідними біржовими гравцями. «Сьогодні куліса – найбільш еластичний елемент паризької біржі, без якого не вможливити навіть найбільші банки Франції – загнана у нас у підпілля кав'ярень та «американок». Між тим, біржа, яка не має куліси завжди парадоксальна. Вона схожа на армію, яка не має тилу; їй немає звідки черпати нові сили та нікуди здати своїх пораних» [3, с. 12], – писав економіст.

Також Яснопольський наполягав на зміні ставлення та легалізації «біржової спекуляції», вважаючи її важливим елементом активізації ринкових відносин. На його думку, «здорові спекуляції зростає в умовах капіталізму, що вільно зростає». Яснопольський

вважав, що вона є «однією з невід'ємних рис процесу появи капіталістичного духу, духу підприємництва, формування якого неможливо без вільної, нормальної спекуляції» [3, с. 12].

Важливість біржових спекуляцій, на думку вченого, особливо проявляється у період війни, оскільки тільки за допомогою цього фінансового механізму, можна заробити допоміжні кошти, які застосовуються у якості державних позик для ведення військових дій. У він привів французький досвід, оскільки «французькі мільярди позики під час війни були взяті за допомогою спекуляції, а не зберігаючою публікою і остаточно їх розміщення відбулося тільки через 7–8 років» [3, с. 13].

Також у передмові до видання Яснопольський окреслив ще одну характерну рису розвитку біржової справи, як в Україні, так і загалом на території Російської імперії. На його думку, наприкінці XIX – на початку XX ст. відбулася масштабна концентрація банківського капіталу, розповсюдження банківської діяльності, як на фондові, так і товарні операції. Помітним стало «об'єднання банків із промисловістю». Все це призвело до того, що банківські фінансові установи почали витіснити біржі з фінансового сектору, зміщаючи їх головні функції. Все це дозволяло говорити про кризу біржових інституцій, які були змушені підпорядковуватися «концентрованому банківському капіталові» [3, с. 14].

Яснопольський стверджував, що така концентрація, головною формою якої були синдикати спотворювала існуючу фінансову систему російської імперії та гальмувала розвиток капіталістичних відносин. «Саме спотворені умови у яких розвивається російська торгівельно-промислова, біржова та банківська діяльність, гальмує накопичення капіталу, конкуренцію, тиснуть на підприємницький дух. Тим самим замість широкої індустріалізації країни, сьогодні створені лише кілька вузьких, владних, привілейованих груп промислової та фінансової олігархії» [3, с. 15], – відзначав він.

Аналіз діяльності фондових бірж Російської імперії (в тому числі Одеської, Київської та Харківської фінансових установ, які здійснювали цю діяльність), приведений у розділі «Банкової енциклопедії», який був підготовлений В. П. Кардашевим. Він відзначав, що фондова біржа здійснювала наступні види діяльності: купівля та продаж іноземних грошей, іноземних чеків та переводних векселів, облігацій державних позик, позик міст, міських кредитних товариств, промислових компаній, закладних листів, земельних банків, акцій різних підприємств – пароплавних, транспортних, страхових, залізничних, комерційних банків і т.д. [1, с. 185].

Провідне місце у системі фондових бірж належало Петроградській біржі, у той час, як регіональні, зокрема, українські, працювали відповідно до місцевої економічної специфіки. Так, В. П. Кардашев повідомляв, що Київська фондова біржа працює переважно із паями (акціями) місцевих цукрових заводів [1, с. 185].

Головна увага автора зосереджена на аналізі діяльності головної біржової установи імперії – Петроградської. Регіональні фондові біржі, в тому числі Одеська, Київська та Харківська, менше цікавили В. П. Кардашева. Він відзначив незначний об'єм фінансових оборотів та їх залежність від діяльності столичної біржової установи. «Одна тільки одеська біржа веде самостійне існування, інші ж знаходяться

у сфері впливу петроградської і у певних випадках варшавської біржі, від яких залежить ринок капіталів у Західному краї» [1, с. 218], – відзначав науковець.

Тим не менш, В. П. Кардашев привів короткий огляд діяльності українських фондових бірж, зокрема – Одеської. За його словами, ця фінансова установа, концентрувалася на операціях, пов'язаних із торгівлею та виробництвом збіжжя. Автор відзначав, що «на одеській біржі торгівля фондами ніколи не відрізнялася розмірами петроградської біржі, проте йшла самостійно, особливо у ранішні періоди її діяльності. Валютні угоди, як наслідок експорту хлібу, мали вплив на курси петроградської біржі» [1, с. 219].

В. П. Кардашев залишив важливі свідчення щодо організації роботи Одеської фондової біржі, яка у період написання статті регулювалася зібранням спеціальних інструкцій, об'єднаних під назвою «Одеські біржові правила для угод з покупки та продажу цінних паперів, золотої валюти, витрат та подібних цінностей». Згідно з цими правилами, право здійснювати угоди без посередництва маклерів мають тільки власники, або представники діючих у Російській імперії торгових, промислових та банківських підприємств. Це у свою чергу, на думку Кардашева, обумовлювало слабкі темпи зростання діяльності місцевих біржових установ, в тому числі і Одеської. Задля подолання цього, автор вважав за необхідне ліквідацію будь-яких обмежень у біржовій торгівлі.

Окремо слід згадати про статтю «Значення біржі у сучасному господарчому строї», розміщену у «Банковій енциклопедії». Її автором був видатний економіст, активний учасник українського суспільного життя М. І. Туган-Барановський (1865–1919). У праці аналізується роль біржових установ у процесі розвитку ринкових відносин. Біржі Туган-Барановський називав «сучасними господарчими установами, наявність яких є найхарактернішою ознакою капіталістичної системи господарства» [2, с. 24].

На думку автора, і до становлення капіталізму, існували установи, що виконували окремі біржові функції. Зокрема, Туган-Барановський відмічав, що такими організаціями були ярмарки – вельми поширені в Україні у середині XIX ст. Він відзначав, що «ярмарка була досить грубим способом з'ясування співвідношення суспільного попиту та пропозиції, але у свій час вона мала у цьому відношенні більше значення, ніж біржа у наш час» [2, с. 30].

Проте, по мірі розвитку ринкових відносин та ускладнення капіталістичних механізмів регулювання, ярмарки більше не могли виконувати роль біржових регуляторів. «На ярмарку суспільний попит та пропозиція враховувалися грубим способом, – писав Туган-Барановський, – суспільна пропозиція вираховувалася згідно із кількістю підвезеного товару, а суспільний попит – згідно із закупівлями ярмаркових торговців. Проте на ярмарок підвозилася тільки обмежена кількість усіх товарів, а закупівлі торговців далеко не відображали реальний попит країни на той чи інший товар» [2, с. 29].

Відповідно він відзначав, що на біржі механізми встановлення розмірів суспільного попиту та пропозиції є витонченішими та досконалішими.

В умовах розвитку капіталістичних відносин, на думку автора, біржа виконувала низку важливих

соціально-економічних функцій. По-перше, ця установа полегшувала процес укладення торгівельних угод між різними учасниками ринкових відносин. «Концентруючись в одному пункті, біржа полегшує здійснення цих угод, балансування попиту пропозицією» [2, с. 34], – відзначив він.

По-друге, біржа сприяла встановленню збалансованих та об'єктивних пропорцій між попитом та пропозицією. «Біржа дає змогу у ширших розмірах ніж на ярмарці, встановлювати розміри всього попиту та пропозиції і таким чином вона сприяє тому, що товарні ціни точніше враховують це співвідношення, завдяки чому стає можливим більш пропорційний розподіл суспільної праці», – писав він [2, с. 34].

У той же час, Туган-Барановський констатував, що товарна біржа «має досить обмежене значення», оскільки через неї «проходить лише певна група продуктів капіталістичного господарства» [2, с. 35]. Найбільше значення, на думку автора, біржові установи мають у процесі організації торгівлі збіжжям, поширеної в українських землях у досліджуваній період. Це пояснюється тим, що «у хлібній торгівлі біржа грає дійсно дуже велику роль, «оскільки хліб легко приймає характер товару і тому легко стає предметом біржових угод» [2, с. 35]. Окрім того «хліб є товаром світового значення та знаходиться у щільній залежності від умов світового хлібного ринку» [2, с. 35].

Характерною ознакою біржовою торгівлею хлібом є те, що ціни на цей товар відзначаються сильними коливаннями, завдяки чому ця діяльність пов'язана із великими ризиком та «має спекулятивний характер» [2, с. 35].

Туган-Барановський відзначав позитивні та негативні сторони біржової торгівлі хлібом, що склалися, як в українських землях, так і у Російській імперії в цілому. З одного боку він відзначав, що «біржі виробили досить досконалі механізми для полегшення термінових угод із хлібом» [2, с. 35]. З іншого, науковець констатував, що «незважаючи на величезний розвиток хлібної торгівлі, донині не існує правильно організованих термінових угод із хлібом чисто біржового типу» [2, с. 35]. Він відзначив, що спеціальні хлібні біржі почали виникати у Російській імперії тільки у останні два десятиріччя, але на початку XX ст. вони не мали великого значення для загальноімперської хлібної торгівлі.

Подібні недосконалості, на думку Туган-Барановського існують і у інших галузях біржової торгівлі, зокрема у сфері угод, пов'язаних із покупкою та продажем заліза – одного із найголовніших товарів, виробництво якого було поширено на півдні та сході Надніпрянської України у другій половині XIX – на початку XX ст.

Автор відзначив, що «існують спеціальні біржі для заліза, проте вони мають місцеве значення і світова ціна заліза формується не на цих біржах» [2, с. 36]. При цьому окремі товари металургійної промисловості взагалі не є предметом біржової торгівлі та виготовляються лише на замовлення. Мова йде, насамперед, про «рейки, залізничні приналежності, суда та вагони» [2, с. 36].

Саме тому, Туган-Барановський вважав, що товарні біржі грають досить невелику роль у капіталістичному господарстві, чого не можна сказати про фондові біржові установи, які на його думку є «резервуаром, у

якому концентрується пропозиція капіталів, які шукають постійного розміщення» [2, с. 39].

Саме наявність фінансових бірж є свідченням монополізації та концентрації капіталів – однієї із характерних ознак розвитку капіталістичних відносин на Надніпрянщині на межі XIX та XX ст. На думку Туган–Барановського, «завдяки фондовій біржі стало можливим злиття великої кількості незначних капіталів у гігантські скупчення, які вимагаються умовами капіталістичного господарства» [2, с. 39]. При цьому, чим швидше йде накопичення капіталу, тим важливішою стає фондова біржа у загальному устрої капіталістичного суспільства» [2, с. 39].

Таким чином, Другий том «Банкової енциклопедії» дає змогу виявити характерні ознаки розвитку біржової справи у Надніпрянській Україні у досліджуваний період. Аналізуючи статті, розміщені у виданні, можна дійти до висновку, що наприкінці XIX – на початку XX ст. головними факторами, які впливали на діяльність українських біржових установ були незначні об'єми торгівлі, консервативна фінансова політика царського уряду, а також процес концентрації виробництва та капіталів. Усі ці явища стали причиною того, що біржова справа знаходилася у досить важкому стані. За рівнем продажу товарів, обороту капіталів, біржові установи Надніпрянської України значно поступалися, як Петербургській біржі, так і аналогічним закладам Західної Європи. Подальше дослідження джерел з історії біржової справи наприкінці XIX – на початку XX ст. здійснюватиметься у наступних наукових статтях.

Список використаних джерел

1. Кардашев В. П. Фондовые биржи в России / В. П. Кардашев // Банковая Энциклопедия. Том II. Биржа. История и современная организация фондовых бирж на Западе и в России. Биржевые сделки. Биржи и война / под ред. Л. Н. Яснопольского. – К.: Издательство Банковой энциклопедии, 1917. – 427 с.
2. Туган–Барановский М. И. Значение биржи в современном хозяйственном строе / М. И. Туган–Барановский // Там само.
3. Яснопольский Л. Н. Предисловие / Л. Н. Яснопольский // Там само.

References

1. Kardashev V. P. Fondovye birzhi v Rossii / V. P. Kardashev // Bankovaya Jenciklopedija. Tom II. Birzha. Istoriya i sovremennaja organizacija fondovyh birzh na Zapade i v Rossii. Birzhevyje sdelki. Birzhi i vojna / pod red. L. N. Jasnopolskogo. – K.: Izdatel'stvo Bankovoj jenciklopedii, 1917. – 427 s.
2. Tugan–Baranovskij M. I. Znachenie birzhi v sovremennom hozjajstvennom stroe / M. I. Tugan–Baranovskij // Tam samo.
3. Jasnopolskij L. N. Predislovie / L. N. Jasnopolskij // Tam samo.

Altukhov O. A., postgraduate student, Assistant Professor, Department of World History and International Relations, Lugansk National Taras Shevchenko University (Ukraine, Starobilsk), alex.an.altukhov@gmail.com

Banking Encyclopedia of 1917 as a source of the history of the development of Ukrainian stock exchange in the late nineteenth and early twentieth century

The article deals with Banking Encyclopedia of 1917 as the leading source on the history of banking development in the late nineteenth and early twentieth century. All articles in this edition were devoted to the study of stock trading in the leading countries, the Russian Empire and the Ukrainian lands. The co-authors of the publication were leading economists and lawyers, in particular A. N. Antsyferov, G. V. Afanasyev, H. A. Baranovsky, M. N. Bogolepov, E. V. Vanshtein, I. M. Goldstein, N. C. Dobrokhoto, V. Ya. Zhelezov, A. M. Lazarev, D. N. Levin, E. S. Lurie, P. P. Migulin, N. D. Silin, P. B. Struve, M. P. Tugan–Baranovsky and others.

Analyzing the articles of the publication, the author came to a conclusion, that the main factors influencing the activities of Ukrainian stock exchanges in the late nineteenth – early twentieth century were insignificant volumes of trade, conservative financial policies of the tsarist government, as well as the process of concentration of production and capital. All these phenomena have become the reason that the stock market was in a rather difficult condition.

Keywords: Banking Encyclopedia, stock exchange, L. M. Yasnopolsky, V. P. Kardashev, M. P. Tugan–Baranovsky, Nadnepriansk Ukraine.

* * *

УДК 94:070:39(=161.2)(71)(73)«1914/1921»

Телергуз І. О.,

кандидат історичних наук, доцент, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), irina_teleгуз@ukr.net

Мереж А. В.,

студентка, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), anastasiamegei@ukr.net

УКРАЇНЦІ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА СТОРІНКАХ ДІАСПОРНОЇ ПЕРІОДИЧНОЇ ПРЕСИ КАНАДИ ТА США

Досліджується роль періодичних видань у суспільно-культурному та національно-політичному житті українських емігрантів. Основна увага акцентується на дослідженні діяльності «Канадійського фермера» та «Свободи» у період Першої світової війни та Української революції 1917–1921 рр. Зосереджено увагу на розкритті змісту опублікованих матеріалів видань. Простежується ставлення української спільноти США і Канади до подій на території України.

Ключові слова: Канада, США, українська діаспора, українська преса, Українська революція.

Вивчення діяльності українських емігрантів за кордоном залишається актуальним завданням історичної науки, оскільки охоплює широке коло проблем розвитку української спільноти за межами рідної землі. Одним з напрямків є дослідження особливостей видавничої діяльності українських канадців й американців, як відображення інформаційного середовища в якому вони проживали, так і ставлення до подій на етнічних українських землях, зокрема в роки Першої світової війни та Української революції 1917–1921 рр.

До теми української преси на американському континенті зверталися як українські, так і закордонні дослідники. Багато цінної інформації можна почерпнути із напрацювань таких авторів, як М. Боровик [1], А. Животко [3], М. Марунчак [6; 7]. Окремі аспекти розвитку періодичної преси та висвітлення на її сторінках проблем українців в еміграції розкривають у публікаціях сучасні науковці, зокрема, Ю. Сливка [13], Н. Трохим [14], А. Фігус–Ралько [20], О. Дзвінчук [2].

Мета дослідження – проаналізувати висвітлення ставлення української діаспори до подій Першої світової війни та Української революції 1917–1921 рр. на сторінках української періодичної преси в Канаді та США.

Преса української діаспори Канади і США мала великий вплив на збереження національної ідентичності на чужині та формування національно-патріотичної думки. Вона виступала невід'ємною складовою суспільного життя української спільноти. Українські періодичні видання виконували важливу соціальну